

Katılım Bankacılığının Aksaray İlindeki Büyüme Performansı Hakkında Genel Bir Değerlendirme

A General Assessment of Participation Banking on Growth Performance in Aksaray Province

Muhammed Hadin Öner¹

¹Öğretim Görevlisi, Aksaray Üniversitesi, Ortaköy Meslek Yüksekokulu, Doktora Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans, hadinoner@aksaray.edu.tr, Orcid Id:0000-0001-7746-8865

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

İslami Bankacılık,
Katılım Bankacılığı,
Faizsiz Bankacılık

Makale Geçmişi:

Geliş Tarihi: 01.08.2019
Kabul Tarihi: 30.08.2019

ARTICLE INFO

Keywords

Islamic Banking,
Participation Banking,
Interest-Free Banking

Article History:

Received: 01.08.2019
Accepted: 30.08.2019

ÖZET

Ekonomik büyümenin lokomotiflerinden biri bankacılık sektörüdür. Türkiye’de hızla büyüyen bankacılık sektörü içerisinde katılım bankalarının pazar payı yaklaşık % 5,5 civarlarındadır. Türkiye’nin 2023 hedefleri doğrultusunda katılım bankacılığı stratejik bir alan olarak belirlenerek kamu otoritesi tarafından ciddi şekilde desteklenmektedir. Kamu otoritesinin yanı sıra Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi çalışmasında da sektörün aktif büyüklüğünün 2025’te bankacılık sektöründe yüzde 15’lik paya ulaşması hedeflenmektedir. Bu stratejik hedefler içerisinde Aksaray ilindeki katılım bankalarının rolü ve katkısının ne olduğuna ilişkin bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma katılım bankalarının Aksaray ilindeki performansına ilişkin değerlendirme yapabilmek için hazırlanmıştır. Değerlendirme kriterleri olarak kredi ve mevduat hacmindeki büyüklük ve büyüme trendi ele alınmıştır. Böylece Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları ile Aksaray ilinde faaliyet gösteren katılım bankalarının etkinlik analizi yapılmıştır. Ayrıca Aksaray İlindeki katılım bankalarına yönelik bu şekilde bir çalışma bulunmadığından yapılan çalışma bu yönüyle önemlidir.

ABSTRACT

One of the locomotives of economic growth is the banking sector. Market share of the participation banks in the rapidly growing banking sector in Turkey usually is approximately 5.5%. Turkey's participation banking in line with the target for 2023 is supported by the public authority determining seriously as a strategic area. As well as the public authorities working in Turkey Participation Banking Strategy Document is also aimed sector's total assets in 2025 to reach 15 percent of the banking sector. To date, no studies have been conducted on the role and contribution of the participation banks in Aksaray province. This study was prepared to evaluate the performance of participation banks in Aksaray province. Size and growth trend in loan and deposit volume were considered as evaluation criteria. Thus, the efficiency analysis of the participation banks operating in Aksaray province was carried out with the participation banks operating in Turkey. Furthermore, since there is no such study for the participation banks in Aksaray province, this study is important in this aspect.

Dünya’da ve Türkiye’de bankacılık sektörü içerisinde faizsiz bankacılığın önemi ve payı giderek artmaktadır. Özellikle 2008 yılında yaşanan küresel finans krizi neticesinde konvansiyonel bankacılık sisteminin güvenilirliği ve sağlamlığı tartışma konusu haline gelmiştir (Dahir, Mahat, Razak, & Bany-Ariffin, 2019). Bunun neticesinde birçok ülkede faizsiz bankacılık modeli dikkate alınmaya ve bu sektörün hızlı bir şekilde gelişmesini neden olmuştur. Son yıllarda yıllık ortalama %17 civarlarında büyüme kaydeden faizsiz bankacılık sisteminin önümüzdeki dönemlerde de bu istikrarlı büyüme trendini sürdürmesi beklenmektedir. Türkiye’de de katılım bankalarının büyüme trendi istikrarlı bir şekilde sürmektedir. Kamu katılım bankalarının sektöre girmesi ile birlikte hâlihazırda faizsizlik ilkesi çerçevesinde 6 katılım bankası faaliyetlerini sürdürmektedir.

Faizsiz bankacılığının Türkiye'deki bankacılık sektörü içerisindeki payının artırılmasına yönelik kamu otoritesinin yanı sıra Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği tarafından ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği, "Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi" çalışmasında, yeni oyuncuların da katılım bankacılığı sistemine dâhil olması ile sistemin aktif büyüklüğünün 2025'te bankacılık sektöründe yüzde 15'lik paya ulaşmasını hedeflemektedir (TKBB, 2015, p. 6).

Bu çalışmamızda, Aksaray ilindeki katılım bankalarının sektör içindeki yeri ve önemini bazı göstergeler ile karşılaştırarak, ilde bulunan katılım bankalarının finansal piyasaların istikrarına etkileri analiz edilecektir. Bu doğrultuda, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türkiye Katılım Bankaları Birliği ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi'nden elde edilen 2007-2018 yıllarına ait sektördeki katılım fonları ve kredi hacmi verileri ışığında bu trend analiz edilmiştir.

Bu amaca yönelik olarak öncelikle, İslami bankacılık ile ilgili genel tanımlamalar yapılarak Türkiye'deki katılım bankacılığının gelişimi incelenmiş, akabinde Aksaray ilindeki sektörün büyüme ivmesi analiz edilmeye çalışılmıştır. Böylece Aksaray ilindeki katılım bankalarının büyümesi ve trendi hakkında bilgi verilerek ilde faaliyet gösteren katılım bankacılığı sektörüne dair bilgi sunularak literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1. İSLAM EKONOMİSİ KAVRAMI

İslam ekonomisi, İslam toplumunu oluşturan kadın ve erkeklerin ekonomik hayatlarını ve davranışlarını dizayn eden bir sistemdir. Bu sistem, İslam'ın gerekliliklerine uygun adil ve insancıl bir ekonomik sistem olarak tanımlanmaktadır (Zaim, 2014, p. 18). İslam ekonomisinin temel ilkeleri Kuran ve sünnete dayanmaktadır. İslam ekonomisi, esas olarak vahiyden gelen ilkelere dayandığı gibi uygulamalar zamana ve mekâna göre değişmiştir. İslam ekonomisinin ilkeleri israfın yok edilmesi, ekonomi ve siyasette özgürlük, mülkiyet haklarının artırılması, toplumsal adalet ve refahın artırılması adları altında ele alınabilir (Tabakoğlu, 2013, p. 79). Bu ilkeler çerçevesinde bankaların özellikle adaleti ve refahı sağlamada ciddi rolleri vardır. Onlar geniş bir halk kitlesinden gelen kaynakları harekete geçirmekte ve adaletli bir şekilde bu kaynakların faydasının tüm topluma yayılacak bir şekilde istihdam edilmesine aracılık etmektedirler (Chapra, 2018, p. 14).

Özel mülkiyet ve teşebbüsün desteklenmesi, ekonomik kalkınma ve zenginliğin kabul edilmesi, birlikte çalışma ve ortak sorumluluk, adil gelir dağılımı, sosyal adalet, sermaye temerküzüne karşı olmak, faizin yasaklanması ve haram işlere teşebbüs etmek gibi yasaklardan uzak durmak İslam ekonomisinin temel özelliklerindedir. Bu temel prensipler çerçevesinde; faizin kaldırılması ve onun yerine yeni finans enstrümanlarının getirilmesi, israftan kaçınılması ve zekât kurumunun yerleştirilmesi uygulanması gereken politikaların esasını oluşturmaktadır (Tabakoğlu, 2013, pp. 86–87).

Faiz ilk olarak "Müminler! Kat kat katlanan faizi yemeyin. Allah'tan korkun, belki umduğunuza kavuşursunuz." (Ali İmran, 3/130) ayeti ile yasaklanmıştır. İkinci yasaklama şu âyetlerle olmuştur: "Müminler! Allah'tan korkun! Faizden geriye ne kaldıysa bırakın! Eğer inanmış kişilerseniz." Bunu yapmadınız mı bilin ki; Allah'a ve elçisine karşı savaş halindediniz. Eğer tevbe ederseniz, ana mallarınız sizindir. Ne haksızlık ederseniz ne de haksızlığa uğrarsınız. Borçlu, darlık içinde ise, rahata çıkıncaya kadar beklenir. Bağışta bulunmanız sizin için hayırlı olur. Bunu bir bilseydiniz!" (Bakara 2/278–280).

Temelinde Kuran ve sünnet olan bir ekonomik sistem, faizi bir zulüm olarak gördüğü için yasaklar (Mannan, 1969, p. 25). İslami'nin finansal piyasalara ilişkin başta gelen ilkelerinden biri olan faiz; artı değer üretici özelliği bulunmayan batıl mal transfer yöntemlerindedir (S. Bayındır, 2015, p. 23).

İslami ekonomik sistem özel mülkiyet ve teşebbüsü teşvik ederken, emeksiz kazanca sınır koyarak faizi yasaklamaktadır (Karakoç, 2012, p. 27). İslam ekonomisi üretimi, etkin bölüşüm aracı olarak ele alarak kapitalin nemalandırılması üzerine kurgulanmış olan konvansiyonel finans karşısında refahın yayılması temelinde şekillenmiştir (Dinç, 2019, p. 14).

Modern iktisat bilimi bizlere iktisatın sınırlı kaynaklarla sınırsız gereksinmelerin karşılanması sorununu çözen bir teori olarak anlatmaktadır (Dinler, 2012, p. 7). Hâlbuki modern iktisat ile islam iktisadı görüşleri birbirinden tamamiyle farklıdır. (Chapra, 2018, p. 49). Modern iktisat insanı, sınırsız ihtiyaç sahibi bir tüketici olarak tanımlayarak insanın fitratına uygun olmayan bir profil çizmiştir. İnsan tüketici olmayıp kaynakları iyi değerlendiren ve adil bir şekilde paylaşandır. (Haziroğlu, 2019, p. 109).

Batıdaki modern iktisat bilimi sayesinde bugün maalesef faiz kavramı birkaç tartışmadan ibaret kalmaktadır. "Faiz oranını yükseltmek enflasyonu düşürür mü?" "Enflasyonu düşürmek için faizi ne kadar yükseltmeliyiz" gibi sorular ile faiz meşruiyet kazanarak kimse tarafından tartışmaya açılmamaktadır. Dolayısıyla islam toplumları ekonomik analizlerinde bu paradigmayı ihmal etmektedir (Dıwany, 2011, p. 14). Faiz taraftarlarınca, faizi önce meşru gösterme ve sonra da düzeyini açıklamak üzere görünüşte bilimsel ve sağlam mantıklı çeşitli iddialar geliştirilmiştir. Beklenen enflasyon, pozitif zaman tercihi, beklenen risk ve azalan marjinal fayda, faizi meşru kılma iddiasında öne çıkan unsurlardır (Dıwany, 2011, pp. 48–49).

İslam ekonomisi getirdiği hükümler sayesinde faizi katıyın yasaklamıştır. Kapitalizmde ticaret ve faiz helaldir. Sosyalizmde ticaret ve faiz yasaktır. İslami ekonomik sistemde ise ticaret helal, faiz haramdır. Ticareti helal sayarak sosyalizmden, faizi haram sayarak kapitalizmden ayrılmaktadır (Mannan, 1969, p. 7).

İslam, faizi kesin olarak yasakladığı için İslam ekonomisinde sermaye, kredi sistemi ile değil, ortaklık ile sağlanır. Ortaklık sermayesi kar garantisi vermez (A. Bayındır, 2007, p. 18). İslami bankacılık genellikle herkesin benimsediği ortaklık esasları üzerine kuruludur. Buna göre bütün bankacılık sistemine, hissedarlar mevduat sahipleri ve ödünç alanlar ortak olarak katılabilir. Bu sayede İslami bankacılık sistemi, ekonomik sistemin çarklarına maddi ve manevi değerleri birleştiren bir ekonomik ahlak getirmiştir. Bu ortaklık sayesinde emekle sermaye arasında süregelen çatışma önlenmiştir. İslami bankacılığın mekanizması faizsiz ortaklık prensipleri üzerine kurulmuştur (Mannan, 1969, p. 32-33).

2. İSLAMİ FİNANSIN GELİŞİMİ

Modern anlamda İslami bankacılık uygulamalarının tarihi 1960'lı yıllardan itibaren başlatılmaktadır. İlk dönemlerinde lokal girişimler olarak ortaya çıkan bu finansal kuruluşlar, özellikle 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmeler ile dünyanın birçok ülkesine yayılmaya başlamıştır (Özdemir, 2018, p. 1). Tarihte bilinen ilk islami banka, 1963 yılında Ahmed El Neccar tarafından kurulan Mit-Ghamr bankasıdır. El Neccar, Almanya'da ki eğitim sürecinde öğrenmiş olduğu Alman Tasarruf Bankası modelini örnek alarak Mısır'da ilk islami banka modelini başlatmıştır. Banka 1973 yılına kadar faaliyette bulunmuştur. Mit-Ghamr tasarruf bankası ile yaklaşık aynı zamanda kurulan islami banka, 1963 yılında Malezya'da faaliyete başlayan Tabung Haji'nin doğuşudur (Alrifai, 2015, p. 101).

Günümüzden yaklaşık 50-60 yıllık bir geçmişe sahip olan islami bankalar, Müslüman toplumların yoğun olduğu ülkelerde fonların toplanması ve toplanan bu fonların islami prensiplere uygun olarak kullanılması ile ekonomiye katkı sağlama ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Faizsizlik prensiplerine uygun olarak çalışmakta olan İslami bankacılık, varlıklarının büyük bir bölümünü Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Malezya gibi ülkelere sağlamaktadır (Şekeroğlu & Özer, 2017, p. 16). 1990'lı yıllara gelindiğinde ise daha önce Faizsiz Bankalar ve Finans Kurumları İçin Finansal Muhasebe Kurumu adıyla bilinen AAOIFI, bazı faizsiz finans kurumları tarafından imzalanan kuruluş sözleşmesi uyarınca Şubat 1990 yılında Cezayir'de kurulmuştur. Sektörün büyümeye ve gelişmeye başlamasıyla birlikte sistemin uygulamalarına yön verecek ve yasal düzenlemelerle sektöre destek olma amaçları doğrultusunda AAOIFI faaliyetlerini sürdürmektedir (Faizsiz Finans Standartları - AAOIFI-, 2018, p. 23).

İslami bankacılık, dünya genelinde son derece önemli mesafe kaydetmiş olmakla birlikte, bugün finans sektörü içinde, Müslüman ülkeler dâhil, hala çok küçük bir paya sahiptir. Zira bu kurumların geçmişi finans sektörüne göre halen yeni olarak değerlendirilmektedir. (Chapra, 2018, p. 128).

3. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI

Uluslararası alanda İslami bankacılık olarak ifade edilen faizsiz bankacılık Türkiye'de katılım bankacılığı olarak tanımlanmaktadır. Katılım bankacılığı faiz almak istemeyen müşterilerin tercih ettiği bankacılık türüdür. Başka bir tanımla katılım bankacılığı, fon fazlası olan tasarruf sahiplerinden toplanan fonların faiz yasağı çerçevesinde ticari ve sanayi faaliyetlerinde değerlendirilmesi ve sonucunda oluşan kar veya zararın yine tasarruf sahipleriyle paylaşılması sistemidir. Katılım bankacılığı kar ve zararın paylaşılması prensibi temelinde faaliyet göstermekte olup konvansiyonel bankacılıktan ayrılmaktadır (Kartal & Demir, 2017). Dünyada islami bankacılık olarak bilinen katılım bankacılığı, salt faizin model dışına itildiği bir sistem değil sorumlu bankacılık olarak tarif edilebilecek geniş bir ilkesel bütünlüktür (Dinç, 2019, p. 32).

Ülkemizde katılım bankacılığı sektörünün kuruluşu 33 yıl öncesine dayanmaktadır. Türkiye'de ilk İslami bankalar 1984 yılında "Özel Finans Kurumları" ismi ile kurulmuştur. 1984 yılında Albaraka Türk ve hemen ardından Faisal Finans'ın kuruluşu gerçekleşmiştir. 2001 yılında ÖFK'ları temsil etmesi amacıyla şimdiki adıyla Türkiye Katılım Bankaları Birliği kurulmuştur. ÖFK'lar açısından dönüm noktası ise 2005 yılında banka statüsüne geçmeleri ve katılım bankası olarak adlandırılmaları olmuştur (Bankacılık Kanunu). Katılım bankaları, 2005 yılı öncesinde, ekonomik krizlerin etkileri ve gerekli mevzuat düzenlemelerinin olmaması nedeniyle aktif büyüklüğü ve ürün çeşitliliği açısından gelişim gösterememişlerdir. 2005 yılı sonrasında ise sektörün önünü açan mevzuat düzenlemeleri yapılmıştır (TKBB, 2015: 17).

Katılım bankaları, temelde faizsizlik esasına dayalı fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri ile kurulmuşlardır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu göre Katılım Bankacılığı; özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında buna benzer kuruluşların Türkiye'deki şubeleri olarak tanımlanmaktadır. Katılım bankacılığı; emniyet, güven, istikrar ve karlılık gibi temel ilkelerinin yanında faizsizlik, reel ekonomiye dayalı bankacılık, risk paylaşım esası, belirsizlik yasağı, aşırı risk ve spekülasyon yasağı, zararlı faaliyet ve ürünlerin yasaklanması şeklinde sıralanabilecek ilkeleri bünyesinde barındırmaktadır (Ersoy & Süner, 2019, p. 168) .

Türkiye'de hâlihazırda faaliyet gösteren katılım bankaları ve finansal büyüklükleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılım Bankaları Finansal Büyüklükleri

KATILIM BANKALARI FİNANSAL BÜYÜKLÜKLERİ (MART 2019)						
	AlbarakaTürk Katılım Bankası A.Ş.	KuveytTürk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.
Finansal Başlıklar	Cari Dönem	Cari Dönem	Cari Dönem	Cari Dönem	Cari Dönem	Cari Dönem
Kuruluş Yılı	1.01.2019	1.01.2019	1.01.2019	1.991.00	42.180.00	29.05.2015
Toplam Aktifler	44,593,923.00	83,569,920.00	1,412,915.00	51,218,267.00	23,416,142.00	24,957,680.00
Toplam Krediler	27,778,116.00	50,921,172.00	805,743.00	32,136,103.00	14,597,797.00	20,211,588.00
Toplam Fonlar	30,627,739.00	63,511,618.00	163,259.00	32,117,232.00	17,381,888.00	16,046,711.00
Toplam Özkaynaklar	3,257,122.00	5,683,103.00	1,115,735.00	4,412,731.00	1,567,970.00	2,667,407.00
Ödenmiş Sermaye	900,000.00	3,497,322.00	750,000.00	2,600,000.00	1,020,000.00	1,750,000.00
Net Dönem Kar/Zararı	0	254,003.00	14,629.00	83,265.00	52,650.00	104,261.00
Bilanço Dışı Hesaplar	103,061,069.00	590,887,923.00	704.00	552,391,054.00	120,248,152.00	40,571,817.00
Şube Sayısı (Adet)	231	419	1	308	91	81
Personel Sayısı (Adet)	3,930.00	5,867.00	173.00	3,540.00	1,096.00	1,090.00

Kaynak : TKBB

4. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Türkiye özelinde il ve bölge bazında katılım bankalarının performansını inceleyen oldukça sınırlı sayıda çalışma mevcuttur. Çalışmalar genelde makro ölçekte yapılmış olup il düzeyinde bankaların performansını analiz eden çok az çalışma bulunmaktadır. Uluslararası literatüre bakıldığında ise Türkiye’de olduğu gibi genellikle ülke düzeyinde çalışmalar yapılmıştır.

Yayar ve Baykara (2012), 2005-2011 dönemlerinde katılım bankalarının çeşitli kriterlere göre kaynaklarını verimli ve etkin kullanılıp kullanmadığını araştırmıştır. Yapılan araştırma sonucunda hangi katılım bankalarının en verimli ve en verimli olduğu ortaya koymuşlardır.

Gökalp (2014), küresel kriz öncesi (2005-2007) ve küresel kriz sonrası (2008-2013) dönemlerde katılım bankaları ve mevduat bankalarının karlılıkları arasında fark olup olmadığını incelemiştir. Bu amaca ulaşmada kullandığı yöntem t-testi tekniğidir. Yapılan araştırmalar sonucunda katılım bankaları karlılığında istatistik olarak etki bulunurken, mevduat bankalarının karlılığında bulunmadığı görülmüştür. Sonuç olarak krizden daha az etkilenecek için aktif kalitesi, sermaye yapısı ve likidite oranları iyileştirilmelidir.

Atlı ve Demir (2015), 2009-2014 yıllarına ait Elazığ ilindeki bankacılık sektörünün gelişimini ele almıştır. İldeki bankacılık sektörünün gelişim trendi analiz edilerek çeşitli öneriler sunulmuştur.

Wanke, Hassan ve Gavião (2017), çalışmalarında 88 ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) bankasının 2010-2013 verilerini kullanarak TOPSIS yöntemi ile performans değerlemesi yapmışlardır. Yapılan bu çalışma neticesinde islami prensiplerin bankacılık verimliliğindeki rolünü ortaya koymaya çalışmışlardır.

Atlı, Yücel ve Tanyıldızı (2018), 2013-2017/1 dönemlerine ait Tunceli ilindeki Türk bankacılık sektöründeki gelişim trendini değerlendirmiştir. Tunceli’de faaliyet gösteren bankaların sektördeki yerinin ele alındığı çalışmada teknik analizler yapılarak ekonomik kalkınma modelleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Kendirli H.Ç., Kendirli S ve Aydın (2019), 2005-2015 yıllarına ait veriler ışığında, küresel kriz çerçevesinde katılım bankalarının ve ticari bankaların mali performanslarını TOPSIS yöntemiyle analiz etmişlerdir. Makro düzeyde yapılan bu çalışma neticesinde kriz dönemlerinde katılım bankalarının iyi bir performans sergilediklerini gözlemişlerdir.

Yapılan incelemelerde görüleceği üzere çalışmaların tamamına yakınının makro ölçekte araştırmaları kapsadığı gözlemlenirken, katılım bankaları ile mevduat bankalarının performansının karşılaştırılması ele alınmıştır. Bu çalışmayı diğer çalışmalardan farklı ve özgün kılan, Türkiye’nin bir ilinde faaliyet gösteren katılım bankalarının performanslarını analiz edebilmek üzere yapılmasıdır. Bu husus da il bazında faaliyet gösteren katılım bankacılığının sektöre göre nasıl bir performans sergilediğini görebilmek adına önem taşımaktadır.

5. VERİ SETİ, AMAÇ VE METODOLOJİ

Çalışmada, 10 yıllık süreçte Aksaray ilindeki katılım bankalarının performansının analizi amaçlanmaktadır. Bu analizin yapılabilmesi için betimleyici ve ilişki arayıcı mantıksal analiz metodları kullanılmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları ile Aksaray ilindeki katılım bankaları verilerinin temel alındığı bu çalışmada, 2007-2018 aralığını kapsayan yıllık veriler analize konu edilmiştir. İl ve bölge bazında katılım bankalarının etkinlik seviyelerinin belirlenmesi güvenilir, ulaşılabilir veriler ve çok çeşitli ele alınan göstergelerle araştırılabilir. Bu bağlamda araştırmaya konu veriler, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türkiye Katılım Bankaları Birliği ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi veri tabanından elde edilmiştir. Finans sektöründe toplanan fonların

ve kullanılan kredilerin ekonomik büyümeyle etkisi yadsınmayacak boyuttur. Bu nedenle çalışmamızda katılım bankacılığı sektörünün en önemli iki kalemi olan toplanan ve kullanılan fonlar temel kriter olarak ele alınarak karşılaştırma yapılmıştır.

6. KATILIM BANKALARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ FİNANSAL BÜYÜKLÜKLERİ

Ülke ekonomilerinin en önemli yapı taşlarından olan bankalar tasarruf sahiplerinden topladıkları atıl fonları ve kaynakları, ihtiyaç sahiplerine kredi mekanizması ve farklı finansal yöntemlerle kullanmaktadır. Türkiye’de ihtiyaç sahiplerinin kredi taleplerini geleneksel bankalar ve katılım bankaları karşılamaktadır.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği verilerine göre, bankacılık sektörünün 2019/05 döneminde aktif büyüklüğü 2018 yılına göre % 10,4 artarak 4.2 trilyon TL olurken bankaların aktif dağılımları içerisindeki en büyük pay ise 2.6 trilyon TL ile krediler olmuştur. Katılım bankalarının 2018 yılında 206.806 milyon TL olan aktif toplamı % 17,9 artarak 2019/05 döneminde 243.723 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2018/06 döneminde katılım bankalarının en büyük paya sahip olan toplanan fonlar 2018 yılına göre %22.5 artarak 168.096 milyon TL olmuştur. Bankacılık sektörü ve katılım bankalarının 2018-2019/05 dönemine ilişkin durumunu gösteren tablo Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Türk Bankacılık Sektörü

KATILIM BANKALARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ BAŞLICA FİNANSAL BÜYÜKLÜKLERİ (Mio TL – MAYIS 2019)							
FİNANSAL BAŞLIKLAR		KATILIM BANKALARI			BANKACILIK SEKTÖRÜ		
		May.19	Ara.18	2019/6 -2018 (Değişim %)	May.19	Ara.18	2019/6 -2018 (Değişim %)
TOPLANAN FONLAR	TP	63.425	60.626	4,6%	1.042.793	1.054.572	-1,1%
	YP-DÖVİZ	92.587	67.790	36,6%	1.184.558	954.893	24,1%
	YP-MADEN	12.084	8.804	37,3%	55.674	41.701	33,5%
	TOPLAM	168.096	137.220	22,5%	2.283.025	2.051.166	11,3%
KULLANDIRILAN FONLAR		139.775	124.562	12,2%	2.639.343	2.465.582	7,0%
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT)		6.307	5.050	24,9%	111.416	96.611	15,3%
TOPLAM AKTİF		243.723	206.806	17,9%	4.269.772	3.867.135	10,4%
ÖZ VARLIK		19.076	16.780	13,7%	439.111	421.185	4,3%
NET KÂR		1.083	1.051	3,0%	19.723	23.839	-17,3%
PERSONEL SAYISI		15.797	15.654	0,9%	206.182	207.716	-0,7%
ŞUBE SAYISI	YURTIÇİ	1.131	1.120	1,0%	11.432	11.493	-0,5%
	YURTDIŞI	3	2	50,0%	73	72	1,4%
	TOPLAM	1.134	1.122	1,1%	11.505	11.565	-0,5%

Kaynak : TKBB

Katılım bankacılığının sektör payı aktif toplamı üzerinden değerlendirilmektedir. 2019/5 dönemindeki sektör payı %5,7 civarlarındadır. Toplanan fonlarda katılım bankacılığının sektör payı %7,4, kullanılan fon payı %5,3’tür. Sektöre ait diğer finansal paylar Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Katılım Bankalarının Sektör Payı

Finansal Başlıklar	2019/Mayıs	2018
Toplanan Fonda	7,4%	6,7%
Kullanılan Fonda	5,3%	5,1%
Toplam Aktifte	5,7%	5,3%
Öz Varlıkta	4,3%	4,0%
Net Kârda	5,5%	4,4%

Kaynak : TKBB

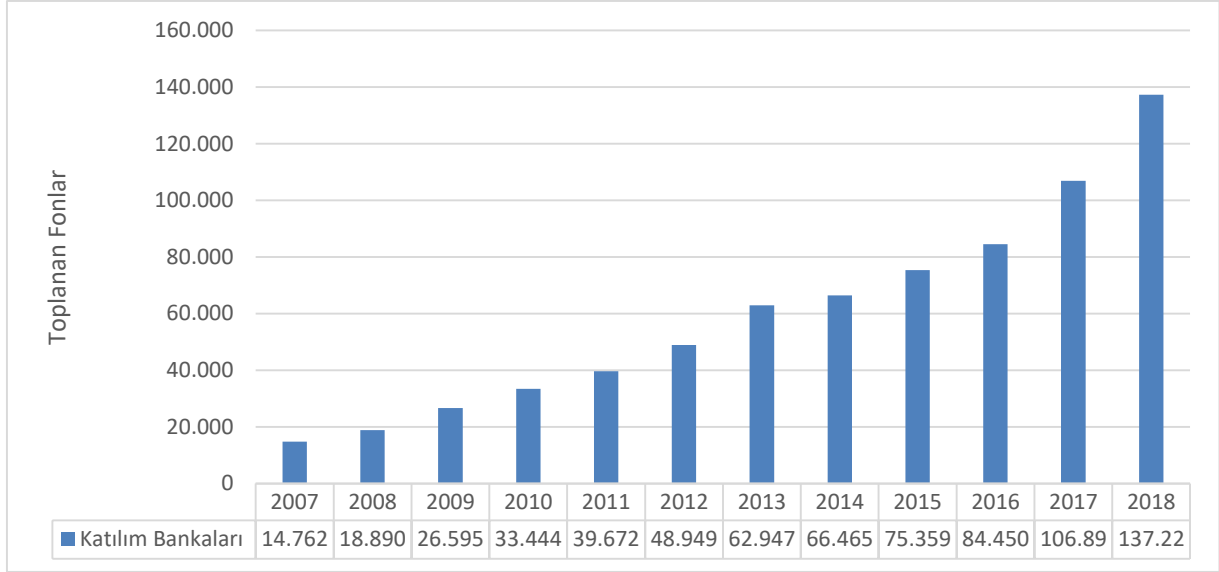
7. KATILIM BANKALARI BÜYÜME HACMİ VE TRENDİ

Ülkemizde aktif olarak faaliyet gösteren katılım bankalarının ana işlevleri olan fon toplama ve fon kullanırma teknikleri dünyadaki uygulamalara benzer şekildedir (Özdemir, 2018, p. 168). Bu rakamlar güncel olarak BDDK tarafından aylık olarak kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Türkiye’de katılım bankacılığının 2007-2018 yıllarına ait toplanan ve kullanılan fonların genel seyrine bakılacak olursa

ağırlıklı olarak sürekli büyüme trendindedir. Aralık 2018 itibarıyla, katılım bankalarının katılım fonu büyüklüğü Aralık 2017 dönemine göre % 28 artış göstererek 137 milyar TL'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde, krediler % 24 artarak 124 milyar TL'ye ulaşmıştır.

7.1. Türkiye'de Katılım Bankaları Toplanan Fonların Hacmi ve Büyüme Oranı

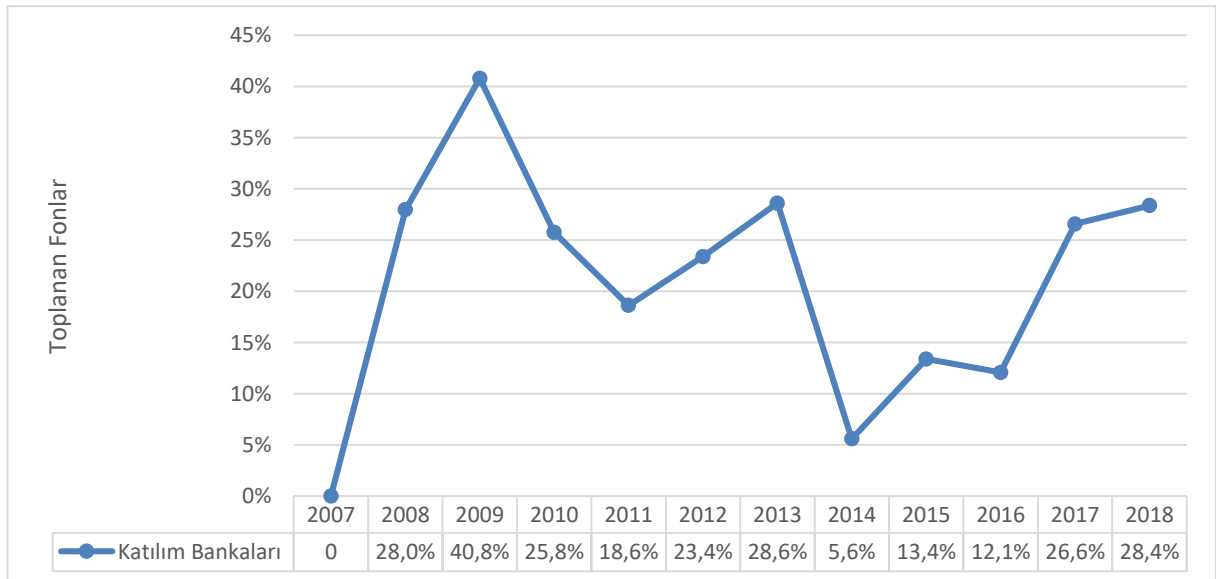
Aşağıda yer alan Şekil 1'de görüleceği üzere 2007 yılından 2018 yılına kadar olan süreçte sektörde toplanan fonlarda sürekli bir artış göze çarpmaktadır. Katılım bankalarının topladığı fon büyüklüğü 2007'de 14 milyar TL'den 2018 yılsonu itibarı ile 137 milyar TL'ye yükselmiştir. Özellikle son 2 yılda kamu bankalarının da sektöre girmesi ile bu hacim artmıştır. Bu durum kamu bankalarının katılım bankacılığının büyümesine katkı sağladığı şeklinde değerlendirilebilir. Aralık 2018 itibarıyla, katılım bankalarının katılım fonu büyüklüğü Aralık 2017 dönemine göre % 28 artış göstererek 137 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Şekil 1. Katılım Bankalarının Topladığı Fonlar (Mio TL)

Kaynak : TCMB EVDS verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 2'de görüleceği üzere toplanan fonların seyrine bakıldığında 2014 yılına kadar her yıl ortalama %20 üzerinde büyüdüğü, 2014-2016 aralığında kısmi yükseldiği, 2017 ve 2018 yılında sırasıyla %26 ve %28 büyüdüğü görülmektedir. 2014 ve 2016 yılındaki düşüşün temel nedeni katılım bankacılığında bir oyuncunun sektörden 2016 yılından çıkmasıdır. Bu husus sektördeki birçok göstergeyi bozmuş ve sektör olumsuz etkilenmiştir. Toplanan fonların en üst seviyeye çıktığı 2009 yılında %40.8'lik bir büyüme yaşanmıştır. Bu yüksek büyümenin temel sebebi 2008 yılında yaşanan global krizden dolayı fon sahiplerinin güvenli liman olan islami bankacılık sistemini tercih etmeleridir.

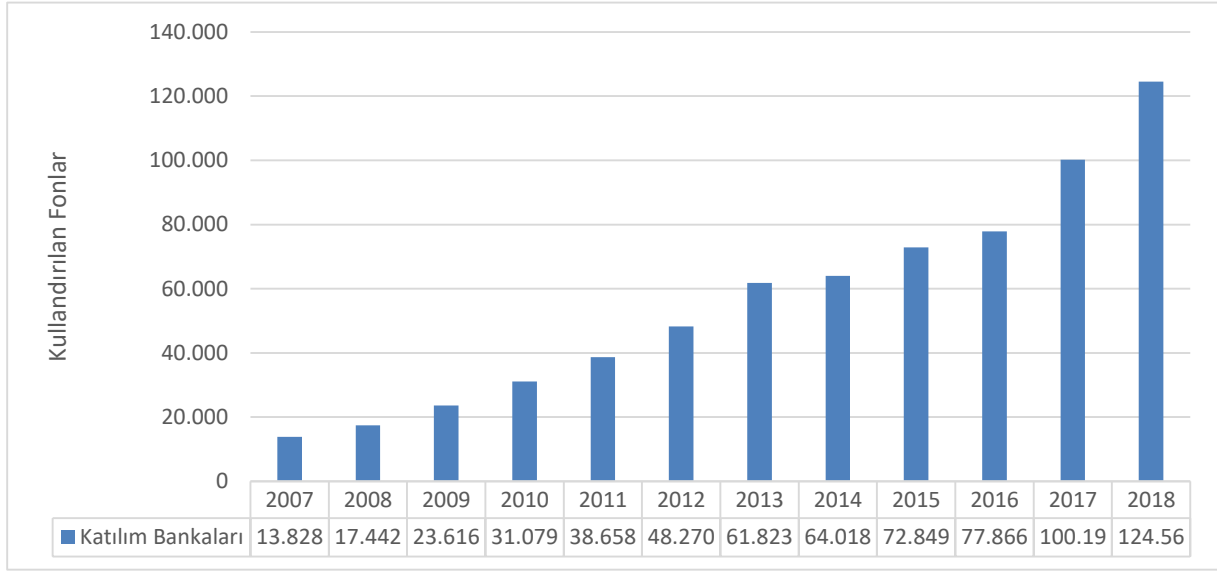
Son iki yıl içerisindeki büyümenin temel nedeni ise kamu katılım bankalarının sektöre girmesi olarak değerlendirilir.

Şekil 2. Katılım Bankalarının Topladığı Fonlar Büyüme Oranı (%)

Kaynak : TCMB EVDS verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

7.2. Türkiye’de Katılım Bankaları Kredi Hacmi ve Büyüme Oranı

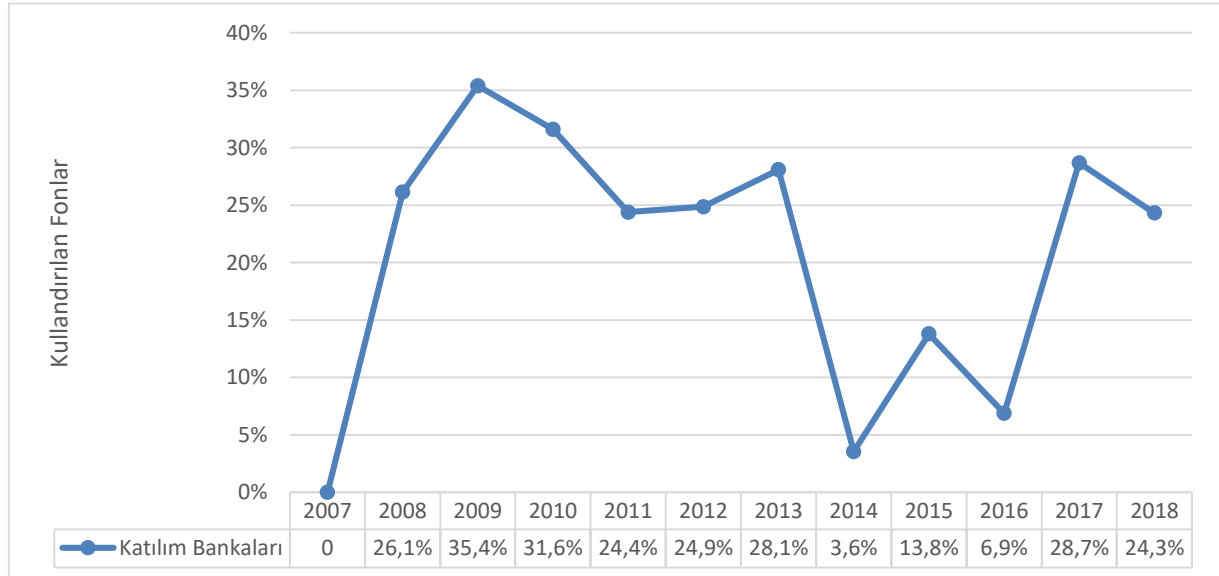
Bankacılık sektörünün bilançosunda aktifler arasında yer alan en önemli kalemlerden biri kredilerdir. Toplanan katılım fonu müşterilere kredi olarak kullanılmaktadır. Katılım bankalarının 2018 Aralık itibarı ile 124 milyar TL’lik aktifleri kredilerden oluşmuştur. 2007-2018 dönemine ilişkin kredi hacmi Şekil 3’de yer verilmiştir. Şekilde de görüleceği üzere kredi hacminde sürekli bir genişleme söz konusudur. Katılım bankalarının kullandığı fonlar 2007 yılında 13 milyara TL’den 2018 yılında 124 milyar TL’ye yükselmiştir. Özellikle son 2 yılda kamu bankalarının da sektöre girmesi ile bu hacim artmıştır. Aralık 2018 itibarıyla, katılım bankalarının kullandırılan fon büyüklüğü en üst seviyeyi yakalamış olup Aralık 2017 dönemine göre % 24 artarak 124 milyar TL’ye ulaşmıştır.

Şekil 3. Katılım Bankalarının Kullandığı Fonlar (Mio TL)

Kaynak : TCMB EVDS verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4’de görüleceği üzere katılım bankalarının kullandığı fonların seyrine bakıldığında 2014 yılına kadar her yıl ortalama %25 üzerinde

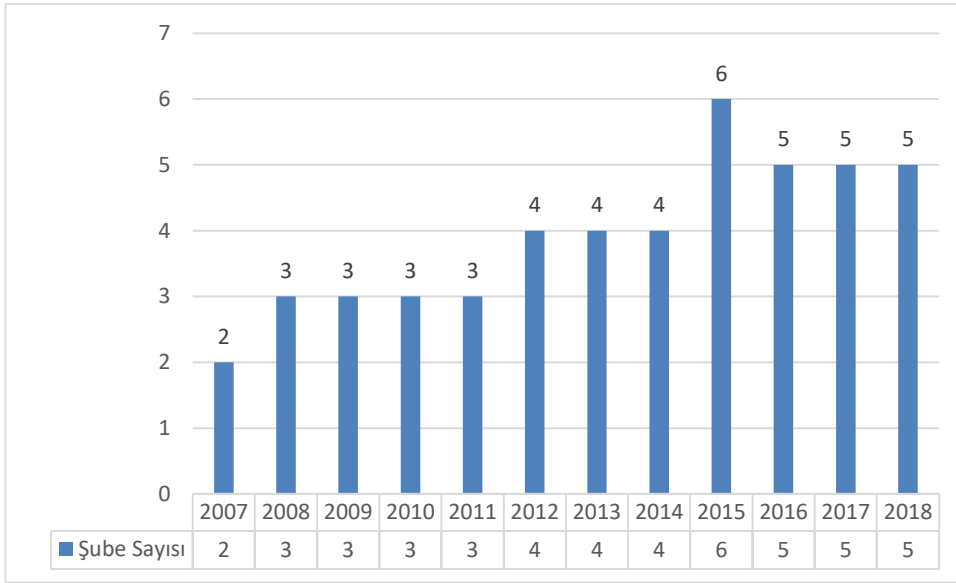
Şekil 4. Katılım Bankalarının Kullandığı Fonlar Büyüme Oranı (%)

Kaynak : TCMB EVDS verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

büyüdüğü, 2014-2016 aralığında dalgalı bir yükseliş gözlenirken, 2017 ve 2018 yılında sırasıyla %28 ve %24 büyüdüğü görülmektedir. 2014 ve 2016 yılındaki düşüşlerin sebebi sektörden bir oyuncunun çıkmasıdır. Kullandırılan fonların en üst seviyeye çıktığı 2009 yılında %35.4'lük bir büyüme yaşanmıştır. Bu yüksek büyümenin temel sebebi 2008 yılında yaşanan global krizdir. Konvansiyonel bankacılık sistemindeki yaşanan bu kriz ve güvensizlik, fon kullanıcılarını alternatif sistem olan islami bankacılık sistemini tercih etmelerine yol açmıştır. Son iki yıl içerisindeki büyümenin temel nedeni ise kamu katılım bankalarının sektöre girmesi olarak değerlendirilir.

8. AKSARAY İLİ KATILIM BANKALARI BÜYÜME HACMİ VE TRENDİ

Katılım bankacılığının büyümesi ve sektörden pay almasının en önemli faktörlerinden biri o bölgede kurulan finans şirketlerinin şube sayısıdır. Piyasaya yeni giren şubelerin sayısı arttıkça müşterilere sunulan hizmet ve ürünler sayesinde müşteri kitlesinin artması sağlanır. Bu sayede bankalar büyümelerini hızlı şekilde arttırmış olurlar. Aksaray ilinde faaliyet gösteren katılım bankaları şube sayısına Şekil 5'de yer verilmiştir. 2015 yılında ilde toplam 6 şube ile hizmet veren katılım bankaları, 2018 yılsonu itibarıyla 5 şube ile hizmet vermektedir.

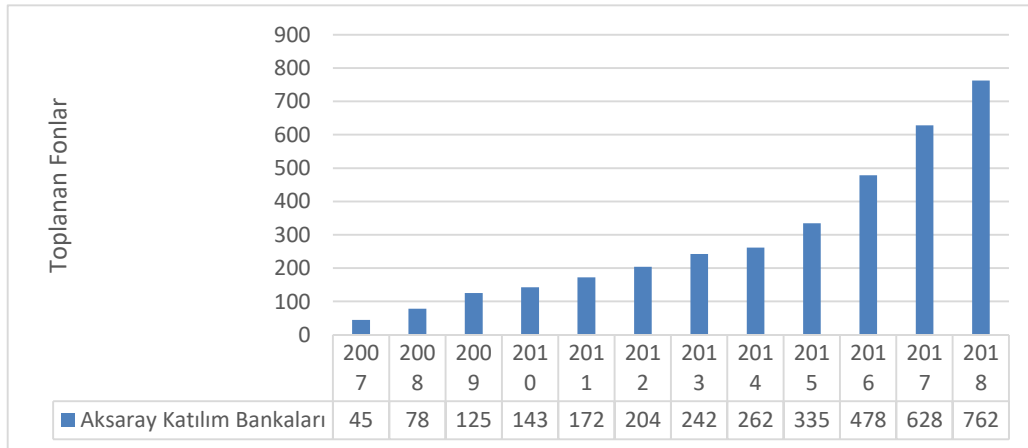

Şekil 5. Aksaray İli Katılım Bankaları Şube Sayısı

Kaynak : BDDK Bülten Fintürk verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

8.1. Aksaray İli Katılım Bankaları Toplanan Fonların Hacmi ve Büyüme Oranı

Şekil 6'da görüleceği üzere 2007 yılından 2018 yılına kadar Aksaray'da faaliyet gösteren katılım bankalarının topladığı fonlarda sürekli bir artış söz konusudur. Aksaray'daki katılım bankalarının topladığı fon büyüklüğü 2007'de 45 milyon TL'den 2018 yılsonu itibarı ile 762

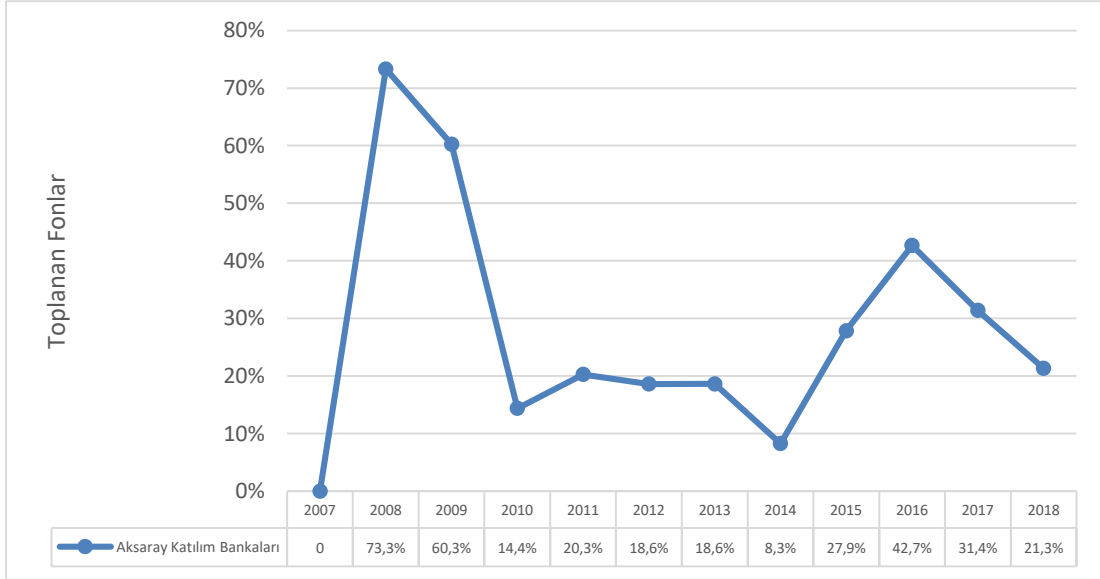

Şekil 6. Aksaray İli Katılım Bankalarının Topladığı Fonlar (Mio TL)

Kaynak : BDDK Bülten Fintürk verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

milyon TL'ye yükselmiştir. Aralık 2018 itibariyle, katılım fonu büyüklüğü Aralık 2017 dönemine göre % 21 artış göstererek 762 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Şekil 7'de görüleceği üzere ilde faaliyet gösteren katılım bankaları şubeleri tarafından toplanan fonların seyrine bakıldığında her yıl toplanan fonlarda artış söz konusudur. 2008 yılında toplanan fonlarda %73 ve 2009 yılında %60 gibi rekor bir büyüme sağlamıştır. Bunun temel sebepleri ilde açılan katılım bankalarının yeni şubeleri ve 2008 yılında yaşanan global kriz olarak söylenebilir.

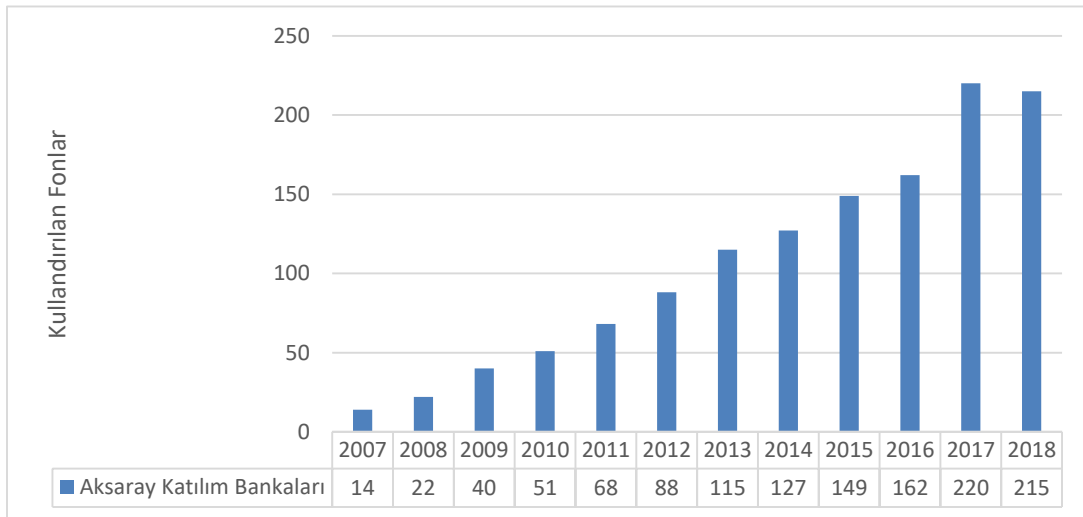

Şekil 7. Aksaray İli Katılım Bankalarının Topladığı Fonlar Büyüme Oranı (%)

Kaynak : BDDK Bülten Fintürk verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

8.2. Aksaray İli Katılım Bankaları Kredi Hacmi ve Büyüme Oranı

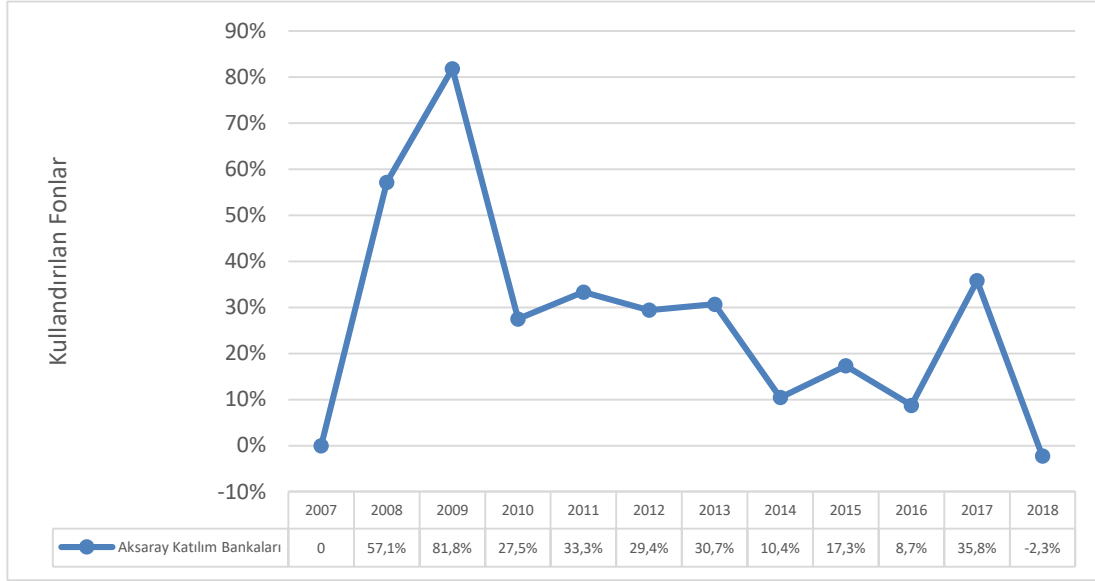
Aksaray İli katılım bankalarının 2007-2018 döneminde kullandığı fonlara Şekil 8'de yer verilmiştir. Şekilde görüleceği üzere kredi hacminde 2018 yılı dışında sürekli bir genişleme söz konusudur. İlde katılım bankalarının kullandığı fonlar 2007 yılında 14 milyon TL'den 2018 yılında 215 milyon TL'ye yükselmiştir. Aralık 2017 itibariyle, katılım bankalarının kullandığı fon büyüklüğü 220 milyon TL ile en üst seviyeyi yakalamış.

Şekil 8. Aksaray İli Katılım Bankalarının Kullandığı Fonlar (Mio TL)

Kaynak : BDDK Bülten Fintürk verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 9'da ildeki katılım bankalarının kullandığı fonların büyüme trendine yer verilmiştir. Görüleceği üzere ildeki katılım bankalarının kullandığı fonların seyrine bakıldığında 2008 yılında %57 ve 2009 yılında %81 büyüme ile rekor bir fon kullanımı olmuştur. 2010-2017 yılları arasında dalgalı bir büyüme trendi gözlemlenirken 2018 yılında ildeki katılım bankaları %-2 ile küçülmüştür. Bu küçülmenin temel nedeni takip oranlarında yaşanan artış olarak değerlendirilebilir. Takipteki kredi oranlarının artması sektörü olumsuz şekilde etkilemiştir. Takibe düşen krediler, bankalar tarafından gider yazılarak bankaların karlılığını düşürmektedir. Takipteki kredi oranları artan katılım bankaları kredi verme konusunda isteksiz olmaya başlarlar (TKBB, 2019, p. 144).

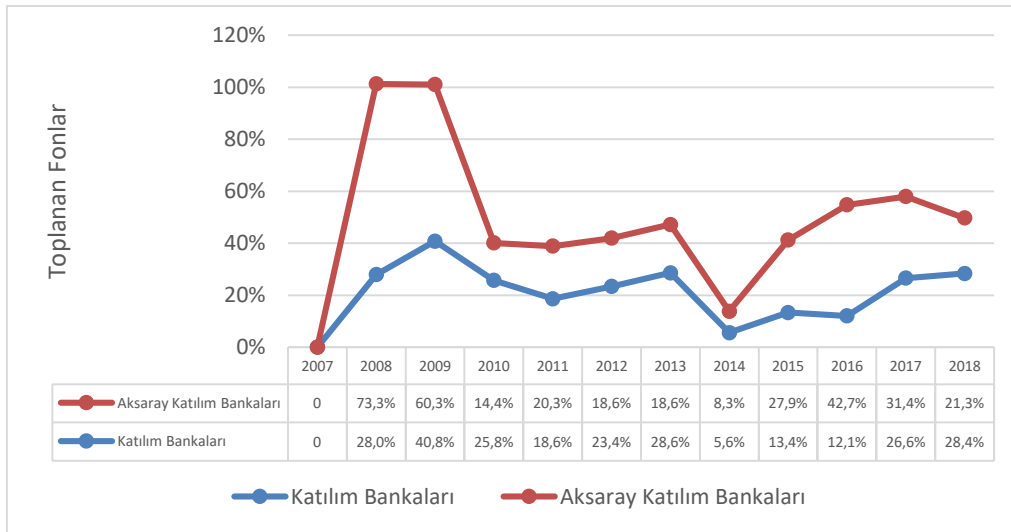

Şekil 9. Aksaray İli Katılım Bankalarının Kullandığı Fonlar Büyüme Oranı (%)

Kaynak : BDDK Bülten Fintürk verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

9. AKSARAY İLİNDEKİ KATILIM BANKALARININ BÜYÜME PERFORMANSININ ANALİZİ

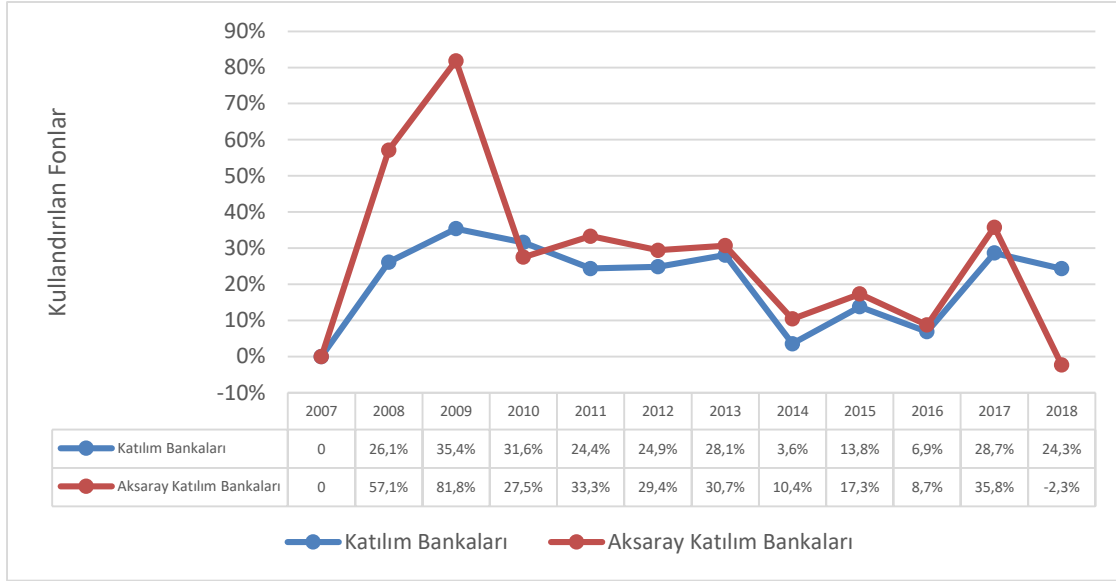
Türkiye'deki katılım bankaları ile Aksaray ilinde faaliyet gösteren katılım bankalarının topladığı fonların büyüme performansını gösteren Şekil 10 incelendiğinde; Aksaray ilindeki katılım bankaları, sektöre göre aynı yıllarda artış ve azalış performansı göstermiştir. Ancak bu artış ve azalışlar sektöre göre oldukça sert olmuştur. Şekilde de görüleceği üzere Aksaray'da 2008 yılında %73, 2009 yılında %60 ve 2016 yılında %42 büyüme performansı gözlemlenirken, sektörde 2008 yılında %28, 2009 yılında %40 ve 2016 yılında %12 büyüme olmuştur. 2010 ve 2012 yıllarında ise sektör Aksaray'daki katılım bankalarına göre daha hızlı bir büyüme performansı sergilemiştir.

Şekil 10. Toplanan Fonlar Karşılaştırma (%)

Kaynak : TCMB EVDS ve BDDK Bülten Fintürk verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 11’de görüleceği üzere kullanılan fonlar açısından Aksaray ilindeki katılım bankalarının gelişimi incelendiğinde; tıpkı toplanan fonlar gibi aynı trend göze çarpmaktadır. 2013 yılına kadar ortalama % 25 büyüyen kredi hacmi 2014 yılında daha küçük bir büyüme sağlamıştır. 2018 yılında sektör %24 büyürken, Aksaray ilindeki katılım bankaları %-2 ile küçülmüştür. Bu düşüşün temel sebebi katılım bankalarının takipteki kredi oranlarındaki ciddi artıştır. 2018 yılında Aksaray ilindeki kredi takip oranı %264 oranında olup 2017 yılında 1.1 milyon TL kredi takip hacmi 2018 yılında 4 milyon TL’ye çıkmıştır. Bu durum fon kullandırmada katılım bankalarını ihtiyatlılığa itmştir. Bunun dışında katılım bankası müşterilerinin kredi kullandırma kar payı oranlarının artmasına karşı duyarlılığının yüksek olması, ülke ekonomisinde daralma ve sektörel küçülmeler bu küçülmeyi tetiklemiştir.

Şekil 11. Kullanılan Fonlar Karşılaştırma (%)

Kaynak : TCMB EVDS ve BDDK Bülten Fintürk verilerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

10. SONUÇ

1960’larda ortaya çıkmaya başladığı andan günümüze kadar küresel seviyede gelişim gösteren İslami bankacılık, 1984 yılında Türkiye’de özel bir finans kurumunun açılmasıyla faaliyete başlamış ve 2005 yılında yeni bankacılık kanunu ile katılım bankacılığı olarak tanımlanmıştır. Zaman içinde sektöre giriş çıkışlarla birlikte günümüzde Türkiye’de katılım bankacılığında 6 şirket faaliyet göstermektedir.

Türkiye’de 35 yıldır faaliyet gösteren sektör özellikle son 10 yıl içerisinde ciddi oranda büyümüştür. 2007-2018 döneminde aktif büyüklüğü 16 milyardan 206 milyara, kullanılan fonlar 13 milyardan 124 milyara, toplanan fonlar 13 milyardan 139 milyara yükselmiştir. Bu büyüme ivmesine rağmen sektördeki pazar payı maalesef halen sınırlı düzeydedir.

Katılım bankacılığının artan önemine ve büyüme ivmesine bağlı olarak bu makalede Aksaray ilindeki katılım bankalarının performansı analiz edilmiştir. İncelenen veriler ışığında 2007-2018 döneminde Aksaray ilindeki katılım bankaları sektöre göre daha hızlı bir büyüme ivmesi yakalamıştır. 2018 yılında ise kullanılan fonlarda gerek katılım bankacılığı sektörüne göre gerekse ildeki bankacılık sektörüne göre negatif bir büyüme performansı göstermiştir. Bunun en büyük göstergesi takip oranlarında yaşanan aşırı artış olarak değerlendirilebilir. 2017 Aralık dönemi 1.1 milyon takip tutarı, 2018 yılında 4 milyona, 2019 Mart dönemi itibarıyla 9.4 milyon TL’ye yükselmiştir. Bu artış trendinden dolayı katılım bankaları kredi kullandırma konusunda ihtiyatlı davranmaktadır. Bu durum kullanılan fon büyümesine negatif yansımaktadır. Kredi hacminin küçülmesi ilin kalkınmasını da negatif yönde etkileyeceğinden ilde bulunan katılım bankalarının gerekli önlemleri bir an önce alması gerekmektedir. Geçmiş dönemlere benzer bir şekilde kredi büyüme hacmi artışını yakalamaları gerekmektedir. Aksi halde kredi hacmindeki küçülmeye bağlı olarak Aksarayın bankacılık sektörü olumsuz yönde etkilenecektir.

Genel olarak bakılacak olursa ilde bulunan katılım bankaları toplanan fonlarda ve kullanılan kredilerde ağırlıklı olarak sektör ortalamasının üzerinde bir büyüme yakalamıştır. Bir nevi Aksaray ilindeki katılım bankaları, gerek sektöre gerek ekonomiye ciddi katkılar sağlamaktadır. Bu katkılar sektör tarafından gözardı edilmeyerek gerek yeni şube ağlarının kurulması gerekse ürün çeşitliliği ve hizmet kalitesinin artırılması hususunda özverili çalışmaya itecektir.

KAYNAKÇA

- Alrifai, T. (2015). *İslamic Finance and the New Financial System*. Singapore: Wiley.
- Bankacılık Kanunu*.
- Bayındır, A. (2007). *Ticaret ve Faiz*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Bayındır, S. (2015). *Fikhi ve İktisadi Açından İslami Finans II*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Chapra, M. U. (2018). *İslam İktisadında Ahlak ve Adalet*. İstanbul: İSİFAM Yayınları.
- Dahir, A. M., Mahat, F., Razak, N. H. A., & Bany-Arifin, A. N. (2019). Capital, funding liquidity, and bank lending in emerging economies: An application of the LSDVC approach. *Borsa İstanbul Review*, 19(2), 139–148.
- Dinç, Y. (2019). *Tasarrufa Dayalı Finans*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Dinler, Z. (2012). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Dıwany, T. El. (2011). *Faiz Sorunu*. (M. Saraç, Ed.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ersoy, M., & Süner, A. (2019). Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankacılığında Kamu Girişimi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 40(2), 167–180.
- Faizsiz Finans Standartları - AAOIFI-*. (2018). İstanbul: TKBB Yayınları.
- Haziroğlu, T. (2019). Modern Dünya Bağlamında İnsan Kaynakları Kavramının Eleştirisi ve İnsan Değerleri Fikrinin Doğuşu, 5(1).
- Karakoç, S. (2012). *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kartal, M. T., & Demir, C. H. (2017). Türkiye’de Katılım Bankacılığının Sektör Payı Hedefi Üzerine Bir Analiz. *Route Educational and Social Science Journal*, 4 (3)(April), 33–58.
- Mannan, M. A. (1969). *Faizsiz Banka*. Ufuk Yayınları.
- Özdemir, M. (2018). *Türkiye ’de İslami Mikrofinans Üzerine Uygulanabilir Model Önerileri*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı.
- Şekeroğlu, S., & Özer, K. (2017). Rising Value In Banking Sector: Participation Banking. *Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 15–25.
- Tabakoğlu, A. (2013). *İslam İktisadına Giriş*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- TKBB. Türkiye Katılım Bankacılığı Birliği Strateji Belgesi 2015 - 2025, Türkiye Katılım Bankaları Birliği 1–86 (2015).
- TKBB. (2019). *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar II*.
- Zaim, S. (2014). *İslam Ekonomisinin Temelleri*. İstanbul: stanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.